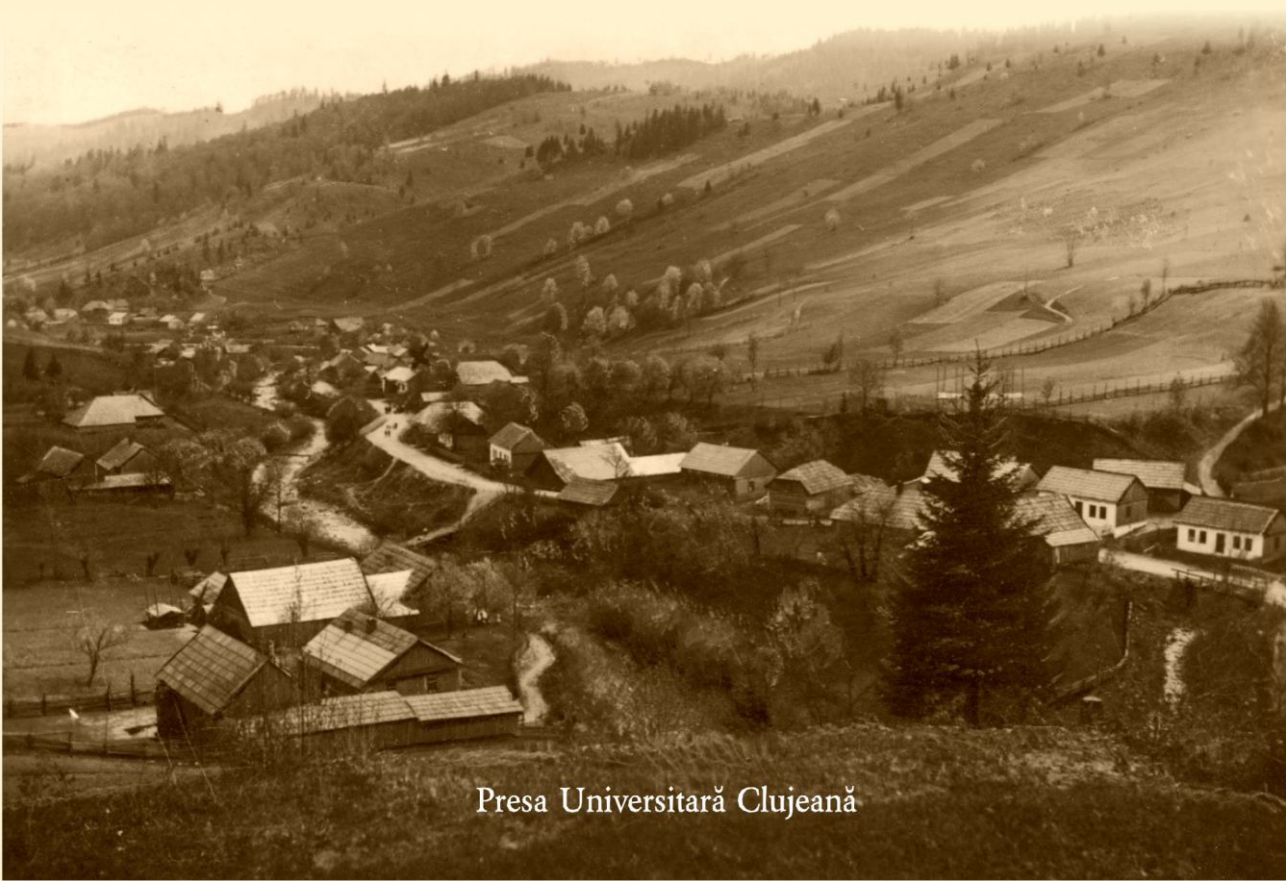

Daniel Hrenciuc

„Prahovenii”

Comunitățile poloneze din județul Suceava,
în dosarele Securității, în timpul regimului comunist
al lui Nicolae Ceaușescu

Presă Universitară Clujeană

DANIEL HRENCIUC

„Prahovenii”

Comunitățile poloneze din județul Suceava, în dosarele Securității,
în timpul regimului comunist al lui Nicolae Ceaușescu

DANIEL HRENCIUC

„Prahovenii”

Comunitățile poloneze din județul Suceava,
în dosarele Securității, în timpul regimului comunist
al lui Nicolae Ceaușescu

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2024

Referenți științifici:

Florin Pintescu, prof. dr. habilit.

Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava

Constantin Ungureanu, dr., cercetător științific principal I

Muzeul Național al Bucovinei, Suceava

ISBN 978-606-37-2424-4

© 2024 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel.: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>
<https://libraria.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Introducere	7
 CAPITOLUL I. Polonezii din județul Suceava.....	 21
 CAPITOLUL II. Înființarea Direcției Generale a Securității Poporului	 59
 CAPITOLUL III. Rețeaua informativă	 67
 CAPITOLUL IV. Securitatea și polonezii din județul Suceava	 75
 CAPITOLUL V. Învățământul în limba maternă în atenția Securității.....	 95
 CAPITOLUL VI. Sistematizarea satelor din România vs. satele poloneze din județul Suceava	 101
 CAPITOLUL VII. Relațiile româno-polone în ultimii ani ai regimului Nicolae Ceaușescu	 111
 CAPITOLUL VIII. Cazurile Aliații I și Aliații II	 131

CAPITOLUL IX.

Căderea regimurilor comuniste din Polonia și România.....	165
Concluzii	177
Bibliografie selectivă	193
Anexe documentare	207
Album foto.....	215

Introducere

Polonezii din județul Suceava, subiectul acestui volum, sunt descendenții celor care au imigrat în Bucovina Istorică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima parte a secolului al XIX-lea. Au înființat comunități rurale de sine stătătoare, construind o istorie care depășește deja două secole, cultivându-și limba, tradițiile, obiceiurile și religia romano-catolică. Parte a istoriei Bucovinei, la care și-au adus o contribuție vizibilă și substanțială în momentele decisive din evoluția fostei provincii austriece, polonezii s-au remarcat în calitate de buni meseriași, funcționari, intelectuali și slujitori ai Bisericii Romano-Catolice. Modul în care polonezii au reușit să-și conserve nealterate limba, tradițiile și valorile fundamentale ale etosului național-identitar, reprezintă o realitate complexă, care poate fi descifrată doar prin înțelegerea contextului istoric care a însoțit această evoluție fascinantă. Polonezii au împărtășit, în baza relațiilor dintre România și Polonia de-a lungul timpului, valori și aspirații comune cu populația românească, aducându-și contribuția la Unirea Bucovinei cu Regatul Român (15/28 noiembrie 1918), implicit la apărarea frontierelor României Întregite în momentele dramatice ale anilor 1939-1944.

Alianța bilaterală româno-polonă a funcționat între 1921-1939 în baza intereselor de securitate comune ale celor două state, aceasta protejând efectiv frontierele estice ale celor două state în fața unui atac neprevăzut venit din partea Uniunii Sovietice¹. Alianța bilaterală a fost funcțională în perioada interbelică, fiind reînnoită succesiv, din cinci în cinci ani (1926, 1931 și 1936).²

Ponderea polonezilor în spațiul românesc a fost influențată direct de evenimentele istorice, precum cedarea Basarabiei și a părții de nord a

¹ Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), București, fond 71/*Polonia*, volum 62, f. 4-6.

² *Ibidem*, f. 7-21.

Bucovinei către Uniunea Sovietică (28 iunie 1940), Tratatul de la Paris (10 februarie 1947), și implicit, de repatrierile din 1945-1947 a câtorva mii de etnici polonezi în Polonia (și Cehoslovacia). Aceștia au fost colonizați în teritoriile poloneze cedate de Germania, drept compensație oferită de către I. V. Stalin pentru anexarea teritoriilor estice ale fostei Republici a Doua Polone.³ După cel de Al Doilea Război Mondial, România și Polonia au devenit state satelit ale Uniunii Sovietice⁴.

Instaurarea regimurilor comuniste în România și Polonia a desființat structurile reprezentative ale polonezilor din România (1953). Casele Polone (Dom Polski) au fost naționalizate, iar presa de limbă polonă a încetat să mai apară. Învățăământul în limba maternă a fost și el serios afectat de măsurile impuse de către regimul politic totalitar. În Vicșani și Moara au fost înființate colhozuri (Cooperative Agricole de Producție-CAP-uri în varianta românească)⁵ care are au dat o lovitură puternică vieții comunitare poloneze. Fiind așezate în zona de munte, Solonețu Nou, Poiana Micului și Pleșa au scăpat de colectivizare. Indiferent de această situație, colectivizarea a avut drept sursă de inspirație colectivizarea înfăptuită în URSS de către I. V. Stalin în anii '30.⁶

Spre deosebire de România, în cazul Poloniei, instaurarea comunismului s-a făcut extrem de greu, polonezii având permanent în minte masacrele săvârșite de către trupele sovietice la Katyń⁷, implicit poziția cinică a lui I. V.

³ Idem, fond *Conferința de Pace de la Paris, 1946*, vol. 131, f. 5; Stefano Bottoni, *Lungul drum spre Occident. O istorie postbelică a Europei de Est*, traducere de Ana Maria Gruia, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021, p. 58; Cosmin Popa, *România și Europa Centrală și de Sud-Est în planificarea postbelică (1941-1945)*, în Valentin Naumescu (coordonator), *România, Marile Puteri și ordinea europeană 1918-2018*, Prefață de Keith Hitchins, Postfață de Bogdan Aurescu, Iași, Editura Polirom, 2018, p. 149.

⁴ Stelian Tănase, *Istoria căderii regimurilor comuniste*, București, Editura Publisol, 2022, p. 15.

⁵ Inițial, în contextul politicii de colectivizare coordonată de Partidul Muncitoresc Român (PMR) s-a trecut la unirea suprafețelor agricole în proprietate colectivă, numite ulterior, Cooperative Agricole de Producție. Ion Bălan, Octavian Roske, *Colectivizare*, în *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea*, vol. I, A-E, București, Institutul pentru Studiul Totalitarismului, 2011, p. 337.

⁶ Dorin Dobrințu, Constantin Iordachi (editori), *Țărănimea și puterea. Procesul de colectivizare în România (1949-1962)*, Cuvânt înainte de Gail Kligman și Katherine Verdery, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 21 și urm.

⁷ A se vedea, Józef Mackiewicz, *Cazul masacrului de la Katyń. Această carte a fost prima*, traducere din limba polonă și note de Constantin Geambașu, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2020, p. 22 și urm.

Stalin vizavi de insurecția de la Varșovia (1 august – 2 septembrie 1944)⁸. Biserica Romano-Catolică s-a opus vehement și în varii forme instaurării comunismului în Polonia, în pofida represiunii regimului politic totalitar.⁹

În cazul României, în pofida rezistenței Regelui Mihai I de Hohenzollern-Sigmaringen și ale încercărilor Partidului Național Liberal și ale Partidului Național Țărănesc¹⁰, comunismul a preluat puterea ceva mai facil decât în cazul Poloniei.¹¹

Prima guvernare Petru Groza a anunțat încă de a doua zi de la instalarea sa, 7 martie 1945, că va avea loc o epurare a „fasciștilor” din viața publică a României¹². Sute de ofițeri de poliție și din contraspionaj au fost arestați și deferiți justiției populare, fiind făcuți vinovați de „dezastrul care se abătuse asupra țării”¹³. În locul lor, au fost aduse persoane, printre care erau agenți sovietici, aceștia trecând la arestarea pe cale largă a celor care s-ar fi putut împotriva instaurării comunismului în România (membri ai partidelor politice de opoziție, civili și militari).

Între 1946-1947, în România, a doua guvernare Petru Groza (1 decembrie 1946 – 30 decembrie 1947), aliatul comuniștilor, a reușit să facă să funcționeze pentru o perioadă Universitatea Bolyai (cursuri integrale în limba maghiară). Evreilor le-au fost redată libertățile anulate de către regimul antonescian, în timp ce germanii au fost deposezați de proprietăți și pământuri prin reforma din 1945, interzicându-le-se temporar, inclusiv dreptul de a vota.¹⁴

Alegerile organizate pe 19 noiembrie 1946 în România s-au desfășurat la fel ca în Polonia¹⁵, într-un climat de abuzuri și violențe care și-au pus

⁸ Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 60; Martin Sixsmith, *Rusia. Un mileniu de istorie*, traducere din engleză de Eugen Popa și Justina Bandol, București, Editura Humanitas, 2016, pp. 367-368.

⁹ Serhii M. Plohiu, *Ialta. Prețul păcii*, traducere din limba engleză de Alexandru Țirdea, București, Editura Litera, 2020, p. 546, 551.

¹⁰ Cristian Borz, Ana-Maria Borz, *Iuliu Maniu. Politică și morală*, Prefață de Ion-Andrei Gherasim, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2023, p. 154.

¹¹ Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 60.

¹² Dorin Liviu Bîțfoi, *Petru Groza, ultimul burghez. O biografie*, București, Editura Compania, 2004, p. 264 și urm.

¹³ Dumitru Șandru, *Comunizarea societății românești în anii 1944-1947*, București, Editura Enciclopedică, 2007, p. 164.

¹⁴ Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 62.

¹⁵ Virgiliu Țărău, *Alegeri fără opțiune. Primele scrutinuri parlamentare din Centrul și Estul Europei după cel de-Al Doilea Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2005, p. 494-541.

amprenta, în final, pe rezultatele acestora.¹⁶ Partidele comuniste au venit la putere în România și Polonia, într-un mod violent și brutal, fiind sprijinite în mod tranșant și decisiv de către Moscova și Armata Roșie¹⁷.

Aceste preluări și reconfigurări de putere s-au produs și pe fondul unei propagande extraordinare. În momentul când Armata Roșie a ocupat și, ulterior, a predat României partea de nord a Transilvaniei, Andrei Ianuarievici Vișinski (ministru al Afacerilor Externe al URSS în perioada 1949–1953, cu origini poloneze) avea să consemneze:

„Pentru prima oară în istorie, o armată - armata sovietică, alungându-i pe nemți din Transilvania de Nord, a înapoiat teritoriul poporului român fără a lua un centimetru de teren.”¹⁸ (sic!)

În realitate, atât României cât și Poloniei le-au fost luate teritorii de către URSS¹⁹, așa cum aceasta convenise cu cel de-al Treilea Reich prin intermediul protocolului adițional secret al pactului de neagresiune Molotov-Ribbentrop!²⁰

Partidele comuniste din statele intrate sub umbrela Moscovei au reprezentat, în fond, adevărații *cai troieni* sovietici.²¹ Atât România cât și Polonia, alături de Ungaria, Bulgaria și Cehoslovacia au fost considerate de către Uniunea Sovietică drept state care făceau parte din propria-i zonă de securitate²².

Începând cu 1947 s-a produs ruptura dintre Aliați, România și Polonia făcând parte din statele care au pășit forțat pe calea socialismului, cu trupe sovietice aflate pe teritoriile lor, fiind nevoite să se alinieze politicilor promovate de către Moscova. Așa se explică refuzul lor de a primi ajutoare

¹⁶ Dinu C. Giurescu, *Falsificatorii. „Alegerile” din 1946*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, 2015, p. 5. Potrivit regretatului istoric Dinu C. Giurescu, alegerile din România (1946) și Polonia (1947) „au fost complet falsificate”.

¹⁷ Piotr S. Wandycz, *Prețul libertății. O istorie a libertății central-răsăritene din Evul Mediu până în prezent*, Traducere: Mihaela Paraschivescu și Valentin Dragu-Banu, București, Editura All, 1998, p. 247.

¹⁸ Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până azi*, traducere de Silvia Albișteanu și Ana Zbârcea, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 13.

¹⁹ Andrzej Nowak, *Polonia și Rusia. Între libertate și despotism. Secolele al X-lea - al XXI-lea*, traducere din limba polonă de Constantin Geambașu, Marina Ilie și Vasile Moga, București, Editura Tracus Arte, 2024, p. 331.

²⁰ Jean-François Soulet, *op. cit.*, p. 17.

²¹ *Ibidem*, p. 23.

²² *Ibidem*, p. 38.

financiare prin intermediul *Planului Marshall*.²³ Atât România cât și Polonia au promovat modele și versiuni ale comunismului, inspirate și monitorizate atent de către Moscova, marcând Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, aniversând date diferite de la eliberarea teritoriilor lor de către Armata Roșie, și prin glorificarea unor pseudofiguri sovietice în locul adevăraților oameni de știință și patrioți naționali, prin participarea la competiții organizate după model sovietic, prin introducerea realismului socialist în literatură, artă, cultură ș.a. Astfel, teoriile lui Lysensko au fost impuse în științele naturale, iar opiniile lui I. V. Stalin în domeniul lingvisticii erau ridicate la nivelul de adevăr absolut.²⁴ Manualele școlare au fost rescrise atât în România, cât și în Polonia, fiind adaptate, evident, narațiunii Moscovei.

La 30 decembrie 1947, odată cu abolirea monarhiei de Hohenzollern-Sigmaringen, Regele Mihai I a fost nevoit să abdice, în aceeași zi, în doar 45 de minute a fost proclamată Republica Populară Română. Începând cu 22 iulie 1944, odată cu lansarea de către Comitetul de Eliberare Națională a Manifestului de la Lublin, s-a trecut la comunizarea Poloniei sub presiunea puternică a Uniunii Sovietice, în pofida împotrivirii Marii Britanii și a SUA. În 1948, fuziunea Partidului Muncitoresc Polonez cu Partidul Socialist Polonez a dus la apariția Partidului Muncitoresc Unit Polonez (PMUP). Începând cu iulie 1950 s-a trecut la elaborarea planului – de inspirație pur sovietică, de șase ani (1950-1955). În fine, Republica Populară Polonă a fost proclamată doi ani mai târziu, la 22 iunie 1952.²⁵

În Polonia, spre deosebire de România, au activat mai multe partide politice pe lângă PMUP, precum Partidul Țărănesc Unit (1949)²⁶, cu 420.000 de membri în 1972, Partidul Democrat (1939), cu 90.000 de membri în 1973, Uniunile Sindicale Poloneze, Uniunea Tineretului Socialist, Uniunea Tineretului Socialist Sătesc, Uniunea Socialistă a Studenților Polonezi, Uniunea Cercetașilor Polonezi, Uniunea Socialistă a Tineretului din Armată și Liga Femeilor Poloneze. Toate partidele politice și organizațiile obștești

²³ Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 74.

²⁴ Piotr S. Wandycz, *op. cit.*, p. 251.

²⁵ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice (SANIC), București, fond *Comitetul Central (CC) al Partidului Comunist Român (PCR) - Relații Externe*, dosar 152/1974, f. 14 verso.

²⁶ Francesco Guida, *Cealaltă jumătate a Europei. De la Primul Război Mondial până în zilele noastre*, traducere din italiană de Aurora Firța-Marin, București, Editura Humanitas, 2023, p. 123.

poloneze erau reunite în cadrul Frontului Unității Poporului, condus, evident, de către PMUP.²⁷

În cazul minorităților naționale, în limbajul regimului comunist naționalități conlocuitoare, politicile statului au fost complexe și destul de diverse. Statul comunist a dizolvat și anulat toate drepturile organizațiilor etnice, care au fost scoase în afara legii, comunitățile etnice și religioase ajungând să depindă exclusiv de bunăvoința statului.²⁸

În 1948, numărul polonezilor din România a scăzut dramatic la doar 7000 de persoane, față de aproximativ 50.000 în anii '30 (sau 15.120 în 1941!)²⁹ Un procent de 63,9 % trăiau în mediul urban, iar 36,1% în mediul rural.³⁰ La 15 august 1945, în provinciile Banat, Crișana și Maramureș erau înregistrați doar 2.632 de etnici polonezi, dintre care 1017 trăiau în mediul urban, iar 1.617 în mediul rural.³¹ România comunistă a avut *probleme* cu maghiarii, germanii și evreii, pe când Republica Populară Polonă a avut dificultăți cu etnicii germani, ucrainenii și ruși.³²

România și Polonia și-au reluat relațiile diplomatice după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial într-un context geopolitic complicat³³. La 1 martie 1946, avocatul Ion Raiciu a fost numit ambasador al României în Polonia.³⁴ Noul ambasador al României a remarcat o cunoaștere destul de slabă a relațiilor dintre cele două state comuniste în rândurile polonezilor, propunându-și să acționeze pentru revitalizarea relațiilor bilaterale în plan

²⁷ SANIC fond CC PCR-Relații Externe, dosar 152/1974, f. 14 verso.

²⁸ Stefano Bottoni, *op. cit.*, p. 87.

²⁹ SANIC fond Președinția Consiliului de Miniștri (PCM), dosar 1780, f. 264. În unele surse recente, este avansată cifra de 15.000 de polonezi trăitori în România în 1941. Anca Filipovici, *De la drama refugiaților polonezi în cel de-al Doilea Război Mondial la provocările regimului politic postbelic (1939-1951), Relațiile româno-polone în timpul regimului comunist, în Polonezii din România. Repere identitare*, editor Anca Filipovici, Cluj-Napoca, Editura ISPMN, 2020, p. 189.

³⁰ SANIC fond PCM, dosar 1780, f. 264.

³¹ *Ibidem*, f. 269.

³² SANIC fond CC al PCR-Relații Externe, dosar 152/1974, f. 23.

³³ Mirosław Karapyta, *Zarys stosunków polsko-rumuńskich w latach 1945-1965 (Schița relațiilor polono-române în anii 1945-1965. Rezumat)* în vol. *Polsko-rumuńskie związki historyczne i kulturowe. Materiały z sympozjum (Legături istorice și culturale polono-române. Materialele simpozionului)*, Suceava, Mușatinii, editor Związek Polaków w Rumunii (Uniunea Polonezilor din România), 2013, p. 231-236.

³⁴ Adrian Vițalaru, *Reluarea relațiilor diplomatice dintre România și Polonia după încheierea celui de al doilea război mondial, Polonia și România în Europa Centrală în secolele XX și XXI*, Cracovia, Editura Akademicka, 2017, p. 105.

economic și comercial. România și Polonia au colaborat în cadrul *Consiliului de Ajutor Economic Reciproc* (CAER).³⁵

Relațiile dintre România și Polonia au fost și ele influențate inevitabil de Războiul Rece, de anumite conflicte și re poziționări izbucnite între membrii Organizației Tratatului de la Varșovia (14 mai 1955)³⁶, uneori Bucureștiul și Varșovia având atitudini și abordări diferite sau chiar contradictorii în dinamica evoluțiilor relațiilor dintre statele frățești, socialiste. Oficial, statele intrate sub umbrela Moscovei se intitulau *Republici Populare* sau *Republici Populare Democratice*.³⁷

Între România și Polonia a fost semnat, în 1949, un „Tratat de prietenie, colaborare și asistență mutuală”³⁸, această înțelegere fiind parte a unei rețele de tratate încheiate sub umbrela Moscovei între toate statele comuniste din Europa.

Între anii 1953 și 1956, ordinea impusă de către Moscova în statele sale satelit a fost pusă la grea încercare, tinerii intelectuali aflându-se în avanpostul mișcărilor de revoltă.³⁹ După moartea liderului comunist Bolesław Bierut, în Polonia au început o serie de mișcări sociale pe fondul destalinizării (Stalin decedase în 6 martie 1953), săptămânalul „Po Prostu” devenind un fel de portdrapel al dezbaterilor și frământărilor din societatea poloneză.⁴⁰

În toamna anului 1956, puternice revolte studențești au cuprins Polonia și Ungaria⁴¹. Chiar și în România, la Timișoara, grupuri de studenți s-au raliat automat la valul antistalinist.⁴² Totuși, perspectiva unei intervenții militare în Polonia a fost în cele din urmă îndepărtată datorită echilibrului și diplomației manifestate de către Edward Ochab, deși cel ovaționat de populație a fost Władysław Gomułka.⁴³ Revoltele anticomuniste au fost

³⁵ Brândușa Costache, *România și Polonia-cooperare și rivalități în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, Polonia și România în Europa Centrală în secolele XX și XXI*, Cracovia, Editura Akademicka, 2017, p. 152; Norman Davies, *O istorie a Europei*, București, Editura Rao, 2011, p. 962.

³⁶ *Ibidem*, p. 963.

³⁷ Piotr S. Wandycz, *op. cit.*, p. 251.

³⁸ SANIC fond CC al PCR-Relații Externe, dosar 152/1974, f. 9.

³⁹ Norman Davies, *op. cit.*, p. 964.

⁴⁰ Jean Francois-Soulet, *op. cit.*, p. 114.

⁴¹ Paul Lendvai, *Ungurii. Timp de un mileniu învingători în înfrângeri*, traducere din limba germană de Maria și Ion Nastasia, București, Editura Humanitas, 2001, p. 465.

⁴² Jean Francois-Soulet, *op. cit.*, pp. 115-116.

⁴³ *Ibidem*, p. 116.

extrem de virulente în Polonia și în Ungaria pe fondul rezistenței puternice venite din partea Bisericii Romano-Catolice, a scăderii dramatice a nivelului de trai, precum și a prestațiilor nesatisfăcătoare ale liderilor comuniști, polonezi și maghiari.⁴⁴

În 1964, Republica Populară Română a găsit și ea de cuviință să se distanțeze oarecum de Moscova, prin intermediul celebrei *Declarații* din aprilie 1964⁴⁵. Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) a reacționat prompt prin publicarea *planului Valev*, care avea în vedere constituirea unui complex economic interstatal incluzând porțiuni teritoriale din România și mici teritorii din URSS și Bulgaria. În august 1968⁴⁶, Nicolae Ceaușescu a refuzat să implice militar România⁴⁷ în operațiunile militare de lichidare a revoltei anticomuniste din Cehoslovacia⁴⁸, relațiile româno-polone cunoscând o anumită răcire.

Între 19 și 20 mai 1969, Nicolae Ceaușescu a vizitat Polonia, având întâlniri și discuții cu Władysław Gomułka. Relațiile economice româno-polone s-au caracterizat printr-un nivel înalt de dezvoltare, pe diverse paliere și domenii. La 12 noiembrie 1970, a fost semnat „Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între Republica Socialistă România și Republica Populară Polonă”, prin care cele două state semnatare se angajau să „acționeze pentru întărirea unității și a coeziunii sistemului socialist mondial, să promoveze politica de coexistență pașnică, pentru întărirea securității pe continent și respectarea frontierelor stabilite după al Doilea Război Mondial”. În cazul „unui atac asupra unei dintre părți, cealaltă parte se obliga să-i acorde neîntârziat ajutor prin toate mijloacele de care dispune, inclusiv militar, necesar respingerii atacului armat”⁴⁹. Tratatul avea o durată de valabilitate de 20 de ani, părțile având posibilitatea de a-l denunța, în scris, cu un an înainte.

În timpul regimului Nicolae Ceaușescu au avut loc mai multe vizite la nivel înalt între cele două state. Ministrul de Externe al R. S. România,

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 111-112.

⁴⁶ Norman Davies, *op. cit.*, p. 967.

⁴⁷ Jean-François Soulet, *op. cit.*, p. 156.

⁴⁸ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 86.

⁴⁹ SANIC fond CC al PCR-*Relații Externe*, dosar 152/1974, f. 9.

Corneliu Mănescu, a vizitat Polonia între 4-7 iulie 1971⁵⁰, iar șeful diplomației poloneze, Stefan Olszowski, a venit la București între 10-11 iulie 1972⁵¹. Noul șef al diplomației române, George Macovescu a vizitat Varșovia între 20-25 decembrie 1973, iar președintele Consiliului de Miniștri al Poloniei, Piotr Jaroszewicz, a venit în România în perioada 25-26 iulie 1974⁵². Doar la nivelul anului 1973 au avut loc 25 de vizite bilaterale la nivel de ministru sau de șef de instituție centrală.⁵³

La sfârșitul aceluiași an, R. S. România avea un sold de 45 de milioane de ruble, care s-a convenit să fie lichidat în anii 1975-1976 prin livrări de mărfuri către R. P. Polonia.⁵⁴ Șeful guvernului român, Manea Mănescu, a vizitat din nou Polonia, între 27-31 octombrie 1975⁵⁵. Între 15 și 19 ianuarie 1977, Piotr Jaroszewicz a revenit în România.⁵⁶ Între 29 și 30 martie 1977, șeful diplomației poloneze Emil Wojtaszek (n. 22 august 1927 – d. 17 iunie 2017) a vizitat România.⁵⁷ Demn de reținut rămâne gestul de profundă solidaritate al Poloniei, care a ajutat România grav afectată de cutremurul din 4 martie 1977.⁵⁸ Printre altele, Polonia a contribuit la construirea spitalului Budimex (în prezent, „Maria Skłodowska Curie”) din București. Între 17 și 19 mai 1977, Nicolae Ceaușescu a vizitat Polonia, prilej cu care au fost semnate documente precum „Declarația privind întărirea și aprofundarea colaborării dintre cele două state”⁵⁹.

Relațiile româno-polone au cunoscut o răcire semnificativă în anii '80, în contextul acțiunilor sindicatului „Solidaritatea” (în limba polonă: *Solidarność*; cu numele integral: Sindicatul Independent Autocefal „Solidaritatea” –

⁵⁰ Ion Calafeteanu (coord.) *Istoria politicii externe românești în date*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 418.

⁵¹ *Ibidem*, p. 425.

⁵² SANIC fond CC al PCR-*Relații Externe*, dosar 152/1974, f. 22-26. La discuții au participat Corneliu Mănescu, Ianoș Fazekas, Emilian Dobrescu, Cornel Pacoste și Aurel Duca din partea română, respectiv, Tadeusz Pyka, Stanisław Trepczyński și Władysław Wojtasik din partea poloneză.

⁵³ *Ibidem*, f. 5.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 463.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 518.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 478.

⁵⁸ În privința stării de spirit a locuitorilor județului Suceava cu prilejul cutremurului din 4 martie 1977, a se consulta <http://www.cnsas.ro/documente/judete/Suceava/9.pdf>, accesat 23 martie 2023.

⁵⁹ Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 479.

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”)⁶⁰ și a diferențelor majore de opinie vizavi de evenimentele din Polonia, Nicolae Ceaușescu fiind un adept consecvent al *doctrinei Brejnev*⁶¹.

La 4 iunie 1982, Nicolae Ceaușescu a purtat discuții la București cu generalul Wojciech Jaruzelski⁶², iar între 7 și 8 iulie 1984 s-a deplasat la Varșovia, unde au fost semnate „Declarația comună” și „Programul de lungă durată a dezvoltării și colaborării economice și tehnico-științifice româno-poloneze”⁶³. Ceaușescu și Jaruzelski⁶⁴ „și-au exprimat îngrijorarea față de înrăutățirea relațiilor politice în lume”, insistând în partea finală a Declarației, asupra „respectării stricte în relațiile dintre state a principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor, renunțării la forță și la amenințarea cu forță și neamestecului în treburile interne ale altor țări”.⁶⁵

În relațiile româno-polone a intervenit o nouă răceală puternică după 1985, când Mihail Gorbaciov lansează în URSS politica de *glasnost* și *perestroika*.⁶⁶ Dacă în Polonia au fost inițiate și aplicate o serie de reforme

⁶⁰ Simon Jenkins, *Scurtă istorie a Europei: de la Pericle la Stalin*, traducere din limba engleză de Anca Simitopol și Alexandru Racu, București, Editura Litera, 2019, p. 20.

⁶¹ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 486.

⁶² SANIC fond CC al PCR-Relații Externe, dosar 6/1982, f. 85.

⁶³ Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 540-541.

⁶⁴ Thomas Urban, *Katyń 1940. Istoria unui masacru*, Traducere din limba engleză și note de Sorin Cristescu, Prefață de Lucian Vasile, Postfață de Matei Cazacu, București, Editura Corint, 2024, p. 49. Wojciech Jaruzelski (1923-2004) general și om politic polonez, ministru al Apărării Naționale, a preluat responsabilitățile funcției de prim ministru al Poloniei (1981-1985) și conducerea Partidului Muncitoresc Polonez (octombrie 1981-iulie 1990). În ziua de 13 decembrie 1981, a introdus legea marțială pentru a înăbuși manifestările sindicatului „Solidaritatea”. *ibidem*, p. 227.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 541. La 8 iunie 1984, a avut loc o vizită a unei delegații de partid și de stat condusă de către Nicolae Ceaușescu în Polonia. Ziarul „Trybuna Ludu”, în comentariul său intitulat „Într-o atmosferă prietenească” scoate în evidență faptul că „primirea caldă făcută la aeroport conducătorului României prietene, Nicolae Ceaușescu, și persoanelor care îl însoțesc exprimă atât caracterul tradițional al prieteniei dintre popoarele noastre, cât și conținutul contemporan al acestei prietenii îmbogățite prin Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală. Prietenia dintre popoarele noastre are rădăcini istorice, însă noul său conținut, definit prin dezvoltarea unor legături trainice mai ales în colaborarea economică și tehnico-științifică fructuoasă, este determinat de cea socialistă de dezvoltare. Direcțiile principale ale candidării continue a raporturilor prietenești și colaborării multilaterale au fost și sunt trasate de P.M.U.P. și P.C.R.”, „România Liberă”, București, iunie 1984, XLII, nr. 12 317.

⁶⁶ Thierry Wolton, *O istorie mondială a comunismului. Un adevăr mai rău decât orice minciună. Complicii. Încercare de investigație istorică*, vol. 3, traducere din franceză de Wilhem Tauwinkl, Carmen Florescu, Marieva-Cătălina Ionescu, Mariana Piroteală, Elena

importante, în România, Nicolae Ceaușescu a preferat să practice o politică tot mai conservatoare, ostilă oricărei schimbări. Victoria în alegerile din 19 august 1989 a lui Tadeusz Mazowiecki⁶⁷, primul premier necomunist de după 1948⁶⁸, l-a îngrijorat profund pe Nicolae Ceaușescu care a etichetat imediat drept „periculoasă” cooptarea la guvernare a „Solidarității”,⁶⁹ văzând în aceste schimbări lovituri aduse Tratatului de la Varșovia. În realitate, Ceaușescu își vedea amenințată propria poziție.⁷⁰ Reacția lui Nicolae Ceaușescu a primit, la vremea respectivă, o replică pe măsură, din partea Poloniei și a Ungariei. Totuși, Nicolae Ceaușescu nu a avut în vedere, o intervenție militară în Polonia.⁷¹

Evenimentele din Polonia au fost urmărite constant, cu sufletul la gură de către etnicii polonezi, prin intermediul posturilor de radio „Europa Liberă”⁷², „Vocea Vaticanului”, „Vocea Americii”, „BBC” ș.a. Știrile și informațiile ajungeau la etnicii polonezi și prin intermediul turiștilor care veneau din R.P. Polonă care, de cele mai multe ori, aduceau cu ei, ziare, broșuri, cărți și alte materiale referitoare la situația din țara- mamă.

Empatia emoțională a etnicilor polonezi, față de evenimentele din țara mamă, era una deosebită și greu de înțeles pentru Securitate. Polonezii din localitățile Solonețu Nou, Cacica, Poiana Micului, Pleșa, Bulai-Moara, Ruda-Vicșani, Siret, Rădăuți, Suceava, Gura Humorului, Câmpulung Moldovenesc și Vatra Dornei au fost în mod constant urmăriți de către Securitate, atât la serviciu, cât și în spațiul public, la biserică, în cercul de prieteni și apropiați

Ciociu, Georgeta Anca Ionescu și Emanoil Marcu, București, Editura Humanitas, 2020, p. 771. În devenirea occidentală a termenilor, cuvântul *glasnost* a devenit sinonim cu transparență, iar *perestroika* va fi identificată cu reforma. A se vedea, David R. Marples, *Rusia în secolul XX. În căutarea stabilității*, traducere din limba engleză de Mihai Dan Pavelescu, București, Editura Meteor Press, 2014, p. 363 și urm.

⁶⁷ Andrzej Nowak, *op. cit.*, p. 383.

⁶⁸ Lavinia Stan, *Prezentul trecutului recent. Lustratia și decomunizare în postcomunism*, Prefață de Vladimir Tismăneanu, București, Editura Curtea Veche, 2010, p. 153 și urm.

⁶⁹ Jean Baptiste Duroselle, André Kaspi, *Istoria relațiilor internaționale 1948-până în zilele noastre*, vol. II, traducere Anca Airinei, București, Editura Științelor Sociale și Politice, 2006, p. 260.

⁷⁰ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 486.

⁷¹ Paschalis Pechlivanis, *America și România în războiul rece. O destindere diferențiată 1969-1980*, traducere din limba engleză Monica Părvulescu, București, Editura Litera, 2023, p. 210.

⁷² A se vedea, Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, București, Editura Compania, 2007; Liviu Tofan, *Ne-au ținut în viață. Radio Europa Liberă 1970-1990*, București, Editura Omnium, 2021.

și în cadrul comunității. Atenția Securității a atins cote înalte în timpul regimului Nicolae Ceaușescu, fiind întrebuințate o gamă variată de tehnici și instrumente specifice activităților operative. Polonezii erau nemulțumiți de măsurile de cartelizare și raționalizare a alimentelor de bază⁷³, de starea proastă a infrastructurii, de politica de românizare promovată de către regimul ceaușist, precum și de planurile de sistematizare a satelor din România care includea demolarea efectivă a unor sate poloneze din județul Suceava, implicit strămutarea locuitorilor⁷⁴. În presa din R. P. Polonă au fost publicate unele articole pe această temă, care au generat numeroase neliniști și dezbateri în societatea vremii. Turiștii care veneau din Polonia în satele poloneze din județul Suceava erau de asemenea supravegheați de către Securitate, unora dintre aceștia fiindu-le aplicată interdicția de a mai intra în România.⁷⁵

În cursul lunii august 1980, Securitatea a *legendat* cu numele de *Prahova* o acțiune de *filare* a unor turiști polonezi.⁷⁶ În cadrul acestei acțiuni, au fost supravegheați cetățenii români de etnie poloneză Tadeusz Smielewski și Leon Bucaciuc, domiciliați în municipiul Suceava, care întrețineau relații apropiate cu turiști veniți din *Prahova*/Polonia.⁷⁷

Deoarece Securitatea nu dispunea de cunoscători ai limbii poloneze, s-a decis recrutarea unor colaboratori din localitățile poloneze din județul Suceava (Solonețu Nou, Cacica, Poiana Micului, Vicșani și Bulai-Moara).⁷⁸ În cadrul acestei acțiuni, s-a propus *supravegherea informativă a diplomaților R. P. Polone din București*, care se deplasau în mod frecvent în localitățile menționate anterior.⁷⁹

Deplasările unor cetățeni români de etnie polonă la Ambasada R. P. Polone din București erau strict monitorizate de către Securitate⁸⁰. Întreaga

⁷³ <http://www.cnsas.ro/documente/judete/Suceava/10.pdf>, accesat în 23 martie 2023

⁷⁴ Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), București, fond *Documentar*, dosar 8802, vol. 2, f. 150.

⁷⁵ Idem fond *Documentar*, dosar 8764 001, f. 150. Securitatea a semnalat prezența unor turiști polonezi care intrau în R. S. România prin PCTF Siret, mulți dintre aceștia purtau ecusoane ale Solidarității. Pe baza datelor furnizate de Securitate, unui număr de 36 de turiști polonezi le-au fost aplicate, de către organele vamale ale Republicii Socialiste România (RSR), interdicții de intrare în România.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 151.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 152-153.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 153.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 154.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 163, 185. La data de 15.02. 1981, turistul polonez Wartowski Roman Dominik l-a vizitat în orașul Rădăuți, pe Ștefan Rusu, campion olimpic al României la lupte greco-romane. La 4 septembrie 1981, turistul polonez Romuald Wilusz a ajuns în

corespondență în și dinspre Polonia a fost interceptată și prelucrată prin metode specifice de către Securitate, inclusiv convorbirile telefonice. Un capitol special al urmăririi Securității a fost reprezentat de vizitele diplomaților R. P. Polone în comunitățile poloneze din județul Suceava, inclusiv contactele, discuțiile și preocupările pe care aceștia le dezvoltau cu diverși membri ai comunităților respective. Eforturile depuse de către unii etnici polonezi pentru cultivarea și întreținerea identității proprii prin intermediul unor biblioteci clandestine au atras atenția Securității, în aceeași măsură, în care comentariile negative la adresa politicii lui Nicolae Ceaușescu au determinat deschiderea a zeci de dosare de urmărire informativă în cazul unor etnici polonezi din localitățile menționate.

La 26 decembrie 1981, un număr de patru turiști polonezi (Jerzy Baranieski, Kmiek Józef Tadeusz, Taran Tadeusz Lech și Rekamek Ludwika) au fost declarați *indezirabili* pentru o perioadă de cinci ani de către Inspectoratul Județean de Securitate Suceava și Ministerul de Interne, întrucât „au avut o atitudine ostilă la adresa Republicii Socialiste România”, prin intermediul comentariilor negative vizavi de regimul Nicolae Ceaușescu și a lipsurilor cronice înregistrate în aprovizionarea cu alimente a cetățenilor.⁸¹ Numărul cetățenilor polonezi care au primit interdicția de a intra în România a crescut pe finalul regimului Nicolae Ceaușescu, în contextul criticilor tot mai frecvente legate de caracterul stalinist al unor măsuri introduse de către liderul de la București.

România în fruntea unui grup format din 30 de conaționali originari din Bochnia, Cracovia (majoritatea) și Zakopane. Destinația turiștilor polonezi era Mangalia. Wilusz avea rude în România (Deva) și a comentat despre datoriile externe ale R. P. Polone (estimate la cifra de 28 de miliarde de dolari), declarând că „polonezii și-au pierdut încrederea în conducerea de partid și de stat”, *ibidem*, f. 266-267.

⁸¹ *Ibidem*, f. 272. Turiștii polonezi Macevski Marek și Hemic, surprinși de evenimentele din 1982 din Polonia, în Rădăuți, fiind supravegheați îndeaproape de către Securitate; *ibidem*, f. 273-274. Un tabel cu turiștii polonezi aflați în R. S. România la 7 iunie 1982; *ibidem*, f. 276. De regulă, turiștii polonezi făceau bișniță cu localnicii, fiind sprijiniți de către cetățenii români de etnie poloneză; *ibidem*, f. 284-285. La 29 martie 1982, cetățeanului polonez Uszko Antoni i s-a refuzat intrarea în RSR fiind declarat *indezirabil* (baza legală a acestei decizii a fost reprezentată de către Legea nr. 25/1969, art. 4); *ibidem*, f. 288. De consultat - referitor la acțiunile Securității lui Nicolae Ceaușescu în privința turiștilor străini care veneau în România, <http://www.cnsas.ro/documente/judete/Suceava/11.pdf>, accesat în 23 martie 2023. Declararea ca *indezirabil* a unui cetățean străin figura în nomenclatorul emis de către UM 0110 încă din 1985. Mircea Stan, *Programul de măsuri active ale KGB-GRU împotriva României (1964-1989)*, Târgoviște, prefată de Cristian Troncotă, postfață de Dumitru Preda, Editura Cetatea de Scaun, 2021, p. 318.

Acest volum valorifică documente elaborate de către fosta Securitate ceașistă în legătură cu reacțiile și poziționările față de regimul comunist din România ale unor membri ai comunităților poloneze din județul Suceava. Intromisiunile, analizele, interpretările și măsurile adoptate de către Inspectoratul Județean de Securitate Suceava față de acțiunile susținute în cadrul comunităților poloneze din localitățile menționate sunt plasate în contextul social și politic al finalului regimului Nicolae Ceaușescu, așa cum au fost identificate în cursul stagiilor cercetărilor succesive pe care le-am efectuat în fondurile ACNSAS. Discuțiile purtate de către etnicii polonezi, înregistrate și transcrise fidel de către Securitate, reflectă criza regimului ceașist, caracterul aberant al măsurilor adoptate, lipsa de orizont pentru membrii comunităților poloneze în cazul de față, efectele politicii de omogenizare și românizare, preocuparea și ambiția etnicilor polonezi pentru cultivarea și dezvoltarea identității individuale și de grup.

Istoria acestor comunități de munteni polonezi reprezintă o istorie de peste 200 de ani, complexă și dezvoltată în plan etnic, spiritual, lingvistic și identitar. Cu toate că au interferat și au conviețuit alături de germani (Poiana Micului, Cacica) și ucraineni (Solonețu Nou, Cacica, Ruda-Vicșani), polonezii au reușit să-și păstreze identitatea etnică, lingvistică și confesională până în zilele noastre, în pofida unor piedici și dificultăți dificil de înțeles astăzi.

Nădăjduim că această carte se va constitui într-o contribuție certă adusă istoriei României, în general, a Bucovinei, și, mai ales, a etnicilor polonezi care trăiesc în județul Suceava.

Rădăuți-Iași,
martie 2024

Analiza dosarelor consultate reflectă și susține interesul deosebit pe care l-a manifestat Securitatea vizavi de opiniile și de atitudinea polonezilor cu privire la regimul comunist al lui Nicolae Ceaușescu în ansamblu, modul în care etnicii polonezi erau conectați la evenimentele politice din Polonia, legăturile pe care le aveau cu Consulatul din București, tipul și, mai ales, conținutul corespondenței și chiar al literaturii consultate. Documente consultate sunt inedite, deocamdată, și ne furnizează informații prețioase despre viața comunităților poloneze din județul Suceava, implicit a percepțiilor și a intereselor regimului comunist vizavi de acestea. Securitatea n-a manifestat niciun fel de reținere în încălcarea aspectelor privind viața personală a polonezilor. De aceea, consultarea documentelor redactate de către ofițerii Securității reflectă lipsa de respect a acestora față de viața intimă a persoanelor urmărite. De regulă, Securitatea a valorificat, a întreținut și, uneori, a șantajat persoanele în cauză cu diverse aspecte din viața lor personală, cu scopul de a obține anumite mărturii din partea acestora.

Constatăm că, deși unora dintre polonezi le-au fost întocmite *dosare de urmărire informativă*, totuși s-a decis, la un moment dat, renunțarea la urmărire și, implicit, închiderea acestor dosare, drept dovadă că acțiunile polonezilor în cauză nu vizau acte de amploare care să ducă la revoltă împotriva regimului comunist. Ele reprezentau, mai degrabă, atitudini normale prin care se manifestau în favoarea întreținerii sentimentului național-identitar, a cultivării interesului pentru cultura poloneză și a criticii legate de lipsurile și neajunsurile statului comunist, incapabil să ofere un standard de trai la nivel economico-social și politic adecvat.

Interesul polonezilor din localitățile sucevene menționate spre studierea și promovarea propriei istorii a reprezentat și un exemplu concret de reacție vizavi de politica de omogenizare și de mistificare a trecutului practicat și întreținut de către regimul comunist. Informațiile extrase din documentele întocmite de către Securitate reflectă rolul important jucat de către Biserica romano-catolică, familie, școală și comunitate, în sine, în asigurarea identității etno-lingvistice și de grup a polonezilor.

